

Zkušenosti s tranzitní migrací přes Českou republiku

Daniel Krížek a Petr Pelikán (Západočeská univerzita v Plzni)

Stat' vychází z vlastních zkušeností autorů s migranty pocházejícími z oblasti Blízkého východu a severní Afriky a tranzitujícími přes Českou republiku. Tyto zkušenosti jsou sumou sice nesystematických a útržkovitých, ale zcela konkrétních kasuistik sesbíraných v terénu. Opírají se částečně o práci při tlumočení migrantům na Cizinecké policii, Ministerstvu vnitra a dalších státních institucích i na nevládních organizacích, kde jsou autoři nuceni ze zákonných a etických důvodů neuvádět vůbec žádná konkrétní data a omezit se na zobecnění získaných poznatků. Ještě zásadnějším zdrojem informací jsou pak kontakty s migranty, pohybujícími se po území České republiky v křehkém stavu mezi legalitou pobytu, obvykle pouze dočasnou, a úplnou nelegálností. V této situaci se autoři dostávají k poznatkům metodami přímého zúčastněného pozorování a nestandardizovaných rozhovorů. Migranti se totiž na autoři zhusta obracejí o rady a o pomoc a autoři jim poskytují nejen konkrétní informace, ale v některých případech i ubytování, finanční pomoc, internetové připojení, přístup k hygienickým prostředkům a další. Tím se dostávají do postavení, kdy k nim zkoumané subjekty získávají důvěru a sdělují jim informace o motivacích a průběhu migrace bez větších zábran. Mimo to mají autoři příležitost sledovat na vlastní oči, jak se migranti chovají a jak fungují systémy či sítě, pomocí nichž se přesouvají. Někdy se přitom sami dostávají i do role aktivních článků těchto sítí, tedy až k hranicím zákonnosti. V některých případech se dostávají do kontaktu s týmiž migranty v obou jejich výše zmiňovaných situacích, tedy při jejich jednání se státními orgány či nevládními organizacemi, a mimo ně, kdy se necítí být ničím ohroženi. Díky tomu mohou konfrontovat jejich chování a výpovědi a posuzovat například, nakolik jsou věrohodné podklady, na jejichž základě situaci migrantů posuzují a podle nichž rozhodují české orgány a nevládní organizace.

Doplňujícím zdrojem jsou také neformální a z povahy věci důvěrné informace od policejních orgánů, lidí pracujících na Ministerstvu vnitra a některých dalších státních i v nevládních organizacích. Ve stati nejsou nikde explicitně uváděny.

Promítly se jen do kritiky věrohodnosti informací pocházejících z rozhovorů a terénních zkušeností s migranty. I v tom nicméně hrají důležitou roli, neboť díky nim bylo jednodušší odfiltrovat mnohé informační šumy a nedorozumění vycházející z desinterpretací zákonů a nařízení.

K informacím pocházejícím přímo z kontaktů s osobami migrujícími přes Českou republiku se přidávají dva další zdroje. Jsou to jednak bezprostřední kontakty a rozhovory při cestách do Íránu, Iráku a Súdánu s osobami, které zvažují emigraci nebo se k ní už nějakými kroky připravují, případně již emigrovali a do země původu se dočasně či trvale vrátili, jednak zprostředkované informace o dalších migrantech, získávané od těchto lidí a osob migrujících přes Českou republiku. Přestože nejsou založeny na přímém pozorování, dají se tyto informace v mnoha případech pokládat za dosti věrohodné, protože pocházejí od osob, jež jsou zhusta příbuzní nebo blízcí známí migrantů, se kterými autoři pracovali přímo. V řadě případů se pak tito migranti pokoušeli kopírovat cestu, kterou už právě tito lidé prošli před nimi a využívat jejich zkušeností. Vedle kontaktů s migranty v době, kdy právě tranzitovali přes Českou republiku, se daří s některými z nich udržet kontakt alespoň přes telefon a sociální sítě i poté, co se dostanou do cílové destinace, což dále rozšiřuje pohled na kontext problematiky. Stejně tak přinášejí detailnější kontext kontakty s jejich rodinami v zemích, odkud vyšli.

Počet takto prozkoumaných případů, jež jsou zobecněny v této stati při uvedení některých dílčích ilustrativních kasuistik, jsou vyšší desítky. Počty případů, o nichž se informace k autorům dostávaly přes tyto migranty zprostředkovaně, se dají těžko kvantifikovat, pohybují se však ve vyšších řádech.

Během každého z přibližně dvaceti pobytů v Íránu, Iráku a Súdánu za poslední tři roky vedli autoři statě rozhovory s tamní populací o migraci do Evropy. Přestože z pochopitelných důvodů nemohl být vybrán sociologicky reprezentativní vzorek a rozhovory v žádném případě nelze označit ze strany autorů za standardizované, paradoxně nabývaly spontánně téměř standardizované podoby ze strany respondentů, kteří rozhovory často sami aktivně iniciovali a vyptávali se na možnosti emigrace. Jen z tohoto postupu není možné jakkoliv exaktně kvantifikovat procento lidí, kteří v těchto zemích uvažují o emigraci ani jak reálné jsou jejich plány. S jistotou se

nicméně dá přinejmenším říci, že téma emigrace je v uvedených třech zemích zcela běžnou náplní rozhovorů ve společnosti a cizinec z Evropy, který komunikuje v místním jazyce, je vyhledávaným protějškem. Nejmenší počet lidí iniciativně se zajímajících o emigraci jsme zaznamenali v Iráku, pak v Íránu, kde však na druhé straně v čase nejrychleji roste. Nejvíce jich je setrvale v Súdánu. Aktivní otevírání tohoto tématu ze strany respondentů lze ovšem rovněž přičíst na vrub také odlišným normám společenského chování v jednotlivých zemích, kdy pravidla bontónu stanovují větší či menší zdrženlivost ve výběru témat.

V Íránu a v Súdánu pak byly vedeny rozhovory o emigraci do Evropy v řádech desítek případů také s migranty, kteří jsou již na cestě. V Íránu s Afghánci a v malé míře také se Syřany a Iráčany, v Súdánu s Etiopany, Eritrejci a Syřany. Konstatování, že jsou tito lidé faktickými migranty na cestě do Evropy je ovšem třeba rozumět tak, že mohou žít v tranzitní zemi už léta, nebo že jsou dokonce už druhou generací na cestě, protože v zemi, kde se oni sami narodili imigrantům, nikdy nenabýli všech práv, neasimilovali se a celý život žijí v jakémsi podivném stavu čekání na příležitost pokračovat v cestě dále do Evropy, v některých případech do Ameriky, případně Austrálie.

Respondenti se v rozhovorech vesměs nesnaží získávat informace o způsobu života, politických a hospodářských poměrech, legislativním systému v evropských zemích ani jiných pro imigranty významných oblastech. Jsou přesvědčeni, že mají v tomto směru dostatek relevantních informací, a jejich otázky jsou jen zjišťovací. Životní podmínky v Evropě si idealizují, domnívají se, že bezprostředně po příchodu do Evropy jim bude zdarma přiděleno důstojné bydlení, budou bez většího vlastního přičinění rychle naučeni místnímu jazyku, dostanou možnost zvýšit si dle vlastního výběru kvalifikaci – většinou mají na mysli vysokoškolské vzdělání - a pak získají takové zaměstnání, jaké budou chtít. Délku procesu, než se plně integrují, tedy než se naučí místnímu jazyku a získají práci a bydlení, odhadují téměř bez výjimky na dobu šesti měsíců až maximálně dvou let. Jsou si jisti, že budou mít dostatek schopností i píle touto fází projít úspěšně, stejně jako jsou si jisti podmínkami poskytovanými v cílové zemi. Autoři se u respondentů nesečkali s pochybnostmi o schopnosti integrovat se do společnosti v cílových zemích, přičemž se ovšem nad tím, co

integrace skutečně znamená, nikdy hlouběji nezamýšlejí. Ve svých představách o životě v cílových zemích se opírají nejvíce o to, co se dozvídají přes internetové sociální sítě od svých příbuzných a příslušníků svých komunit, kteří již emigrovali dříve. Informace o životě v Evropě pocházející z těchto zdrojů jsou přitom nepřiměřeně pozitivní. To lze přičíst na vrub jednak tomu, že v orientálních společnostech se nepokládá za vhodné sdělovat nepříjemné věci všeobecně, jednak imigranti nechtějí v komunikaci přiznávat neúspěchy, protože by to bylo chápáno jako selhání degradující postavení jich samých i jejich příbuzných, kteří žijí v zemi původu. Námitky a argumenty vznášené proti těmto představám v rozhovorech odmítají potenciální migranti přijímat. I v tom se, podobně jako v dalších fázích migrace, zrcadlí důležitý sociálně kulturní činitel, a to váha rodových vazeb. Imigranti ze zmiňovaných oblastí vždy upřednostňují a spoléhají především na svá tradiční společenství, počínaje přehnanou důvěrou v informace od příbuzných při úvahách o emigraci, až po problémy se integrovat, kdy preferují setrvávání v původních společenských strukturách.

Potenciální migranti se při rozhovorech pravidelně vyptávají na některé technické detaily vztahující se k jejich záměru přesídlit do Evropy. Především zjišťují možnost získání víza, na jehož základě by mohli přicestovat do schengenského prostoru, aby pak v některé jeho konkrétní členské zemi požádali o azyl. Preferovanými cílovými státy jsou ty, ve kterých již žijí jejich příbuzní nebo krajané, s nimiž udržují kontakt.

Základní a nejdůležitější charakteristikou způsobů, jak se migranti dostávají do České republiky, respektive přes ni do dalších států Evropy, je, že se neustále flexibilně proměňují podle momentálních okolností. V důsledku toho je obtížné, ne-li přímo nemožné, aby cílové země, zpomalované navíc komplikovanými nepružnými mezinárodními závazky, přijímaly opatření usměrňujícími migraci žádoucím způsobem.

To, co se rychle nemění, jsou motivace k emigraci. Většinou prezentované a také politicky lépe akceptovatelné závěry analýz, jaké jsou motivace migrantů opustit země původu, se téměř výhradně soustřeďují na tzv. „push faktory“, tedy faktory vypuzující lidi z jejich domovských států. Uváděny bývají především ozbrojené

konflikty, klimatické změny způsobující neobyvatelnost některých oblastí a nedemokratické diktátorské režimy. Z našeho terénního výzkumu vyplývá, že neméně významné jsou činitele, jež migranty nenutí odejít z jejich prostředí, nýbrž je přitahují či lákají, aby do jiného prostředí přesídlili (tj. pull faktory).

Jako důležitý impuls podněcující obyvatele tří výše uvedených zemí, kde autoři prováděli terénní výzkum, aby emigrovali do Evropy, se bezpochyby jeví přítomnost jim blízkých osob, především příbuzných, které se tam již dříve usadily. Respondenti prakticky bez výjimky uváděli, že v Evropě žije jeden či více jejich příbuzných, a ve svých plánech na migraci počítali s tím, že jim pomohou se v Evropě etablovat. Tomu odpovídá také skutečnost, že Česká republika je pro migranty ze zkoumané oblasti téměř výhradně tranzitní zemí, protože ve srovnání se státy, jež nespadaly do sféry sovětského vlivu, v ní stále ještě žije malé množství lidí s kořeny ze zdrojově migračních oblastí Afriky a Blízkého východu. Zaznamenali jsme nicméně nezanedbatelný počet případů, kdy i do České republiky imigrovali lidé právě za svými příbuznými. Pro mnohé z nich měla být Česká republika díky jejímu členství v EU toliko vstupní branou, aby později přesídlili za dalšími příbuznými žijícími západněji, a některým se to také podařilo. Termín „příbuzenství“ je ovšem co do počtu osob, jež zahrnuje, v každém případě nutno chápat výrazně extenzivněji, než jak funguje v současné české společnosti. Na straně druhé jsou přítom vztahy uvnitř těchto početných komunit, co do připravenosti a ochoty příbuzným pomoci, nesrovnatelně vstřícnější a intenzivnější.¹

¹ Příkladem budiž migrant původem z Íránu zadržený na území ČR, aniž by měl k pobytu nutné doklady a za padělání a pozměňování úřední listiny. (Tedy srozumitelně řečeno člověka, který se do ČR dostal za použití falešného pasu, respektive občanského průkazu, občana EU.) Jeho původním cílem byla Británie, kde byl již dohodnut s tam usídlenými pokrevními příbuznými. Ve správním řízení mu bylo uloženo vyhoštění z EU. To znamená, že byl propuštěn na území České republiky a obdržel lhůtu na vycestování. Během ní si měl opatřit legální cestovní doklad státu, jehož je občanem, a legálně odcestovat ze země, neboť nebyla shledána překážka, proč by se nemohl vrátit do Íránu. Jakmile zjistil, že do Británie, která není členem schengenského prostoru, se tímto způsobem nedostane, začal pátrat po příbuzných žijících v západní Evropě, za nimiž by emigroval a kteří by mu pomohli. Pomocí sociálních sítí během několika málo dnů našel vzdálené příbuzné své manželky žijící v Německu v Kolíně a Frankfurtu nad Mohanem. Přestože se s ním nikdy nesetkali a jeho manželku většina z nich také osobně neznala, poté, co nelegálně přicestoval za nimi, se ho ujali a poskytli mu veškerou podporu. To znamená, že bydlí u nich, živí ho a starají se o něj. Tento stav podle jejich plánů potrvá šest měsíců. Poté se hodlá přihlásit německým orgánům se žádostí o azyl, neboť jeho záznam z České republiky bude pro aplikaci pravidel Dublinského protokolu, podle nichž by měl být deportován do České republiky, již irelevantní. Při rozhovorech uvedl, že jejich pomoc oceňuje, avšak nepokládá ji za něco výjimečného. On sám je připraven obdobnou pomoc poskytnout jiným příbuzným a pokládá to za přirozené.

Dalším faktorem přitahujícím migranty do Evropy je efemérní, exaktně nepostižitelná vidina naplnění životních snů. Okrajově byla zmíněna už v předchozí části, kde se uvádělo, že při rozhovorech vedených ve zdrojových zemích se zájemci o migraci vzpěchují přijímat nepříjemné informace týkající se obtíží a neúspěchů imigrantů v Evropě. Namísto toho se upínají k mnohdy až naivním představám o svém osudu v cílových zemích. Za samozřejmou pokládají obrovskou materiální i morální podporu od státu, do něž cílí. Už při rozhovoru o jejich případném právním postavení počítají s tím, že záhy získají legální a trvalý pobytový titul, nepřipouštějí, že by jim mohl být pobyt odmítnut. V drtivé většině přitom nemají představu, a ani se o to valně nezajímají, jaké možnosti v tomto směru jsou a jaká práva a povinnosti z nich vyplývají. Obvykle mají vágní informace pouze o existenci azylu a občanství. V souvislosti s jejich pobytovým statutem se zajímají téměř výhradně o to, zda s ním budou moci volně cestovat do zemí, odkud se právě chystají uprchnout. Při rozhovorech na námitku, že by jim nemusel být udělen azyl vzhledem k tomu, že nečelí žádné z forem pronásledování, buď odpovídají, že imigrantům z jejich státu je azyl udělován jen na základě jejich státní příslušnosti, anebo říkají, že jsou připraveni při azylovém řízení uvádět nepravdivé údaje². Nesetkali jsme se s tím, že by někdo z respondentů před příchodem do Evropy slyšel o institutu strpění, doplňkové ochraně případně jiných formách pobytu. Teprve tváří v tvář realitě evropského práva se začínají migranti zajímat o pravidla jeho fungování. Pohříchu je třeba poznamenat, že jejich zájem se spíše týká toho, jakými cestami je možné ho obejít, respektive porušit.³

V materiální a kariérní rovině jsou potenciální emigranti přesvědčeni, že se jim v každém případě povede lépe než v místě, kde žijí. Již dříve bylo řečeno, že si

² Jeden z autorů statě měl řadu příležitostí vyslechnout jako tlumočnick výpovědi migrantů zadržovaných Cizineckou policií. Když hovořil s týmiž lidmi bezprostředně poté, co byli propuštěni, uváděli o sobě i o příčinách emigrace diametrálně odlišné skutečnosti.

³ Ilustrativních příkladů by zde bylo možné uvést řadu. Za zmínku možná stojí alespoň uzavírání účelových sňatků. Autoři statí byli respondenty nejednou dotazováni na případné evropské občanky ochotné se vdát za imigranta, aby získal pobyt. Je úplně běžné, že účelové sňatky uzavírají již ženatí muži, kteří existenci svého manželství zapírají, někdy po dohodě se stávající manželkou. Mezi Eritrejci pobývajícími v Súdánu autoři zaznamenali tři případy sňatku mezi sourozenci kvůli možnosti imigrace za účelem sloučení rodiny. Nijak výjimečné nejsou mezi eritrejskými migranty ani sňatky za úplatu, mužů je přitom značný převis. Formou takového sňatku za úplatou zaznamenaného v eritrejské komunitě je i „materiální plnění“, kdy se dohodnou rodiny, že si kvůli sloučení rodiny bratr vezme něčí sestru výměnou za to, že jeho sestra je na oplátku provdána za jeho novopečeného švagra. Zhusta, a nejen u Eritrejců, se stává, že se muž imigrant žení s krajanou a přiváží si ji do Evropy na základě sloučování rodiny poté, co již byl ženat s Evropankou, a manželství skončilo rozvodem.

představují, že dostanou v cílové zemi zdarma důstojné, až luxusní ubytování, anebo přinejmenším že na ně budou schopni z výdělku rychle uspořit. Věří, že dostanou automaticky možnost dosáhnout typu a úrovně vzdělání, po jakém touží, a nepochybují ani, že zvládnou jakýkoliv druh studia.

Jak již bylo řečeno výše, základní charakteristikou imigrace ze zkoumané oblasti do Evropy s tranzitem přes Českou republiku je, že se její cesty a způsoby neustále mění podle momentálních okolností. České zastupitelské úřady ve třetích zemích jsou většinou značně nevstřícné při udělování víz, zejména krátkodobých za účelem turistiky. Nezaznamenali jsme během vlastního terénního výzkumu, že by do Evropy přicházeli tranzitující migranti, přinejmenším v posledních letech, tímto způsobem.⁴ To neznamena konstatování, že by k tomu s určitostí nedocházelo, pouze se nám nepodařilo k takovému způsobu vstupu narazit na konkrétní kazuistiky a podrobněji je prozkoumat.⁵ Zdá se, že více využívaným typem českých víz jsou pro migranty víza za účelem studia.⁶ Cizince z Blízkého východu a Afriky, kteří se ucházejí o možnost studovat v České republice, v žádném případě není možné apriorně podezírat z toho, že je pro ně studijní vízum pouze záminkou, jak emigrovat, a již vůbec ne, jen tímto způsobem tranzitovat přes Českou republiku dále. Na druhé straně mnoho z nich zcela jednoznačně na studium v zahraničí pohlíží jako na výchozí a legální krok k tomu, aby mohli emigrovat⁷.

⁴ V dřívější době může být příkladem takového vstupu skupina asi dvaceti Eritrejců. Podle jejich vlastních výpovědí všichni několik let v Saúdské Arábii. Tam si prostřednictvím pracovníka saúdského Ministerstva zahraničí opatřili za dvacet tisíc dolarů na osobu české vízum s cílem přes Českou republiku emigrovat dále do Evropy, kde měli všichni příbuzenské vazby. Asi polovině z nich se tento záměr zdařil, část z nich byla ale vrácena do České republiky, kde žijí už asi sedm let způsobem, jaký lze jen těžko označit za integraci. Někteří se stále snaží dostat do západní Evropy, což je sice možné, nikoliv však už se statutem uprchlíka, kterému je tam poskytnut azyl. Často tam cestují za příbuznými, nehledají si tam však práci, což by jim umožnilo tam legálně zůstat. Jedna z „českých“ Eritrejek se snaží přesídlit do Západní Evropy tak, že si tam hledá partnery.

⁵ Setkali jsme se s případy Syřanů, kteří přijeli na pozvání svých příbuzných, přičemž někteří z nich v ČR zůstali, někteří odjeli do západní Evropy. Máme k nim však jen minimum informací, což je možné vysvětlit tím, že majíce zázemí mezi vlastní komunitou nepotřebovali tlumočení ani jinou pomoc mimo tento okruh.

⁶ Před pěti lety se autoři statě setkali s tím, že na Fakultu jadernou a fyzikálně inženýrskou ČVUT v Praze se hlásilo množství cizinců, v té době především Pákistánců. Pracovníci fakulty říkali, že pokud jim uchazeči poslali požadované dokumenty, neměli v té době možnost je odmítnout a řada z nich do České republiky skutečně přicestovala. Nestudovali však, byli posléze vyloučeni, o jejich dalších osudech nic nevědí a lze předpokládat, že tento způsob pro ně byl pouze cestou, jak se dostat do Evropy. V poslední době už konkrétně tuto cestu využít nelze.

⁷ Jeden z autorů statě se zúčastnil prezentace možností studia na několika českých fakultách uspořádané v rámci Damašského mezinárodního veletrhu 2019. Dotazy prakticky všech zájemců se týkaly v prvé řadě toho, zda je možné na základě studia v České republice získat pobyt či občanství. Za zmínku stojí i to, že aktivním iniciátorem a organizátorem účasti českých univerzit na veletrhu byl syrský občan žijící v České

Častějšími případy tranzitujících migrantů, se kterými se autoři studie setkávali při terénním výzkumu, byli ti, kteří už na území České republiky vstupovali bez jejího víza, případně bez platných cestovních dokladů. Z tohoto hlediska je ještě možné zmínit specifickou skupinu migrantů s platnými doklady i vízy, kteří však přes Českou republiku směřují nelegálně mimo schengenský prostor.⁸ I o tyto zkušenosti se opírá teze, že migranti tranzitující přes Českou republiku primárně před něčím neprchají, nýbrž spíše za něčím odcházejí.

Migranti tranzitující přes Českou republiku byli při rozhovorech rovněž ochotni poskytovat informace o mechanismech toho, co bývá nazýváno „převaděčské sítě“. Mnohé poznatky vyplynuly také z očitéch svědectví terénních pracovníků během pomoci migrantům. Získaný výsledný obraz nepopírá obecně prezentovanou politicky korektní teorii o tom, že migranti jsou obětmi v rukou nevelkého počtu zločinců tvořících převaděčské gangy. Tento pohled nicméně autoři pokládají za zjednodušený a je záhodno také dodat, že migranti nejsou pouhými zcela pasivními subjekty pašování a že bez jejich aktivní účasti by nemohly pašerácké bandy fungovat.

Kromě osob, které se v převaděčství zcela profesionalizovaly, a mimo migranty se na procesu jejich přesunu navíc podílejí další lidé, bez jejichž přispění by proces patrně probíhal obtížněji. Jsou to většinou jejich příbuzní nebo příslušníci jejich náboženských, národnostních či jiných komunit. Migranty na cestě podporují penězi, poskytnutím ubytování a zaměstnání, zapůjčením identity k některým úkonům,

republice. Jeho motivací bylo kromě snahy jen zprostředkovat informace o možnosti studia na českých univerzitách, také aby ve svých rukou soustředil pomoc uchazečům při pomoci s vyřizováním formalitami. Podle něho je běžné, že si pokoutní zprostředkovatelé za takovou službu účtují sumy v řádu stovek dolarů, zatímco on to zamýšlí činit nezištně a zdarma.

⁸ Konkrétně se jedná o jedenáct migrantů zachycovaných postupně při pokusu odletět do Velké Británie. Všichni se do Evropské unie dostali s platným vízem různých jiných členských států Schengenu než České republiky. Ti, s nimiž bylo možné vést rozhovor za podmínek, kdy patrně byli ochotni mluvit pravdivěji, uváděli, že víza získali za úplatek. Na pražském letišti se nechali odbavit k letu do Íránu. Zároveň si koupili na pozměněné, tedy padělané, osobní doklady občana Evropské unie letenku do Londýna a nechali se odbavit na let startující v podobnou dobu jako jejich linka do Íránu. Tímto způsobem mohli na pravou palubní vstupenku a cestovní doklad projít do odletového tranzitního prostoru, protože v sérii kontrol dokladů by jejich pozměněné doklady v žádném případě neobstály při kontrole Policie ČR. Na dotaz, kolik znají osobně lidí, kteří před nimi touto cestou prošli, jeden z nich vypočítal jmenovitě šest lidí ze svého okolí. Navíc dodal, že stejným způsobem se mnohem větší počet jeho známých dostal do Británie z Paříže. On sám, když mu nevyšla cesta přes Prahu, zde počkal, dokud mu jeho příbuzní neposlali další peníze na cestu a z Turecka nové pozměněné doklady, načež se přes Německo a Itálii dostal do Francie, odkud skutečně do Británie odletěl.

doručovací adresy, a mnoha dalšími benefity. Navíc bývají těmi, kdo je k emigraci motivují, ať už úmyslně nebo nezáměrně. Role této části systému migrace není nikde podchycena, je přitom velmi podstatná a zaslouhovala by podrobnější samostatnou studii. Vyžadovala by náročný sběr dat z terénu, na jejichž základu by bylo možno analyzovat, kde leží hranice trestněprávního a neetického chování, kde se překrývají a kde jsou v antagonismu. Sociologicky důležitým závěrem takové studie by také bylo, jaká je loajalita imigrantů vůči jejich nové vlasti a jejím zákonným a společenským normám v situacích, kdy se střetává s loajalitou vůči jejich původním komunitám. Takové poznatky by se mohly stát pramenem pro redefinici převládajícího pojetí integrace, jež v současné době staví na snadněji uchopitelné trojici „jazyk, bydlení, práce“.

Migranti, se kterými autoři statě přicházeli v terénu do styku, se do ČR dostali většinou přes Turecko a přes Řecko, nakolik je možné spoléhat na shromážděné údaje. Trasu přes Libyi a Středozemní moře neudával během trvání projektu nikdo. Ze zkušeností z terénu nabytých při jiných aktivitách před započítím projektu lze nicméně odhadnout, že ani dříve tato migrační trasa neměla frekventovanou větev přes ČR.⁹

Migrace ve své současné podobě by neexistovala bez dostupnosti internetu a sociálních sítí a částečně také bez globálně působících společností poskytujících peněžní převody, jako je Western Union, a globálních kurýrních firem typu DHL. Bez výjimky každý z migrantů zachycených terénním výzkumem používal na své cestě chytrý mobilní telefon napojený na internet. Přes něj získávali informace o své poloze, trase i kontakty na převaděče. Na sociálních sítích jsou k nalezení zkušenosti migrantů,

⁹ Jednou z výjimek může být případ eritrejského migranta, který přes Českou republiku migroval do Švédska a kterého jeden z autorů stati detailně sledoval pro případovou studii týkající se migrace nezletilců. V Praze bydlel několik týdnů střídavě u eritrejské azylantky, která tvrdila, že ho náhodou potkala u Hlavního nádraží, a u etiopského majitele směnárny. Údajně přijel linkovým autobusem z Itálie skryt pod sedadlem a omylem vystoupil v Praze místo Švédska. To se z technických důvodů zdá být krajně nepravděpodobné. Z Eritreje odejel na popud svých příbuzných s tím, že jakožto nezletilý bude mít při azylovém řízení zvláštní zacházení. Prohlašoval, že mu je třináct let, odhadem mu mohlo být asi šestnáct. Uváděl, že přešel přes Etiopii, Súdán, a Libyi do Itálie. Kudy se dostal do Prahy, nevěděl. Prohlašoval, že jede za svým starším bratrem do Švédska, že jeho sestra žije v Německu a otec v Izraeli. V Praze čekal asi tři nebo čtyři týdny, než mu z Itálie poslali falešné doklady. Pak mu imigranti, kteří se zde o něj starali, koupili jízdenku a posadili ho do autobusu. V současné době žije podle údajů, které dává na sociální sítě, ve Švédsku a v rámci sloučení rodiny za ním a jeho bratrem přijel také jejich otec z Izraele. Eritrejce, která o něj pečovala v Praze, posílala rodina peníze, celkově větší sumu, než kolik byly samotné náklady na péči.

kteří již cestu absolvovali, a jejich konkrétní rady, kudy jít, kde se ubytovat, čeho se vyvarovat, jaké jsou taxy převaděčů, taxikářů, ubytoven, jak se chovat při záchytu na policii a při azylovém řízení. Na sociálních sítích a v diskusních skupinách je také nabídka falešných dokladů a telefonní kontakty na profesionální převaděče.¹⁰ Posílali přes ně fotografie do dílen v Turecku a v Řecku, odkud pak přes DHL a Aramex posílali migrantům nové hotové pozměněné doklady namísto těch, jež jim zabavila policie. Touto cestou byli všichni pozorovaní migranti také trvale v kontaktu s příbuznými a v případě potřeby je žádali o další peníze na cestu.¹¹

Větší část skupiny migrantů pozorovaných při tranzitu přes Českou republiku se dostala do kontaktu s Policií České republiky. Na základě přímého zúčastněného pozorování lze konstatovat, že příslušníci Policie České republiky se k migrantům chovali vždy nejen profesionálně, ale i velmi lidsky. Naproti tomu úřední postupy, kterými se musejí policisté řídit, jejich práci vesměs ztěžují a jsou zjevně vytvářené lidmi, kteří jsou odtrženi od praxe. Je například přinejmenším sporné, nakolik je podle nich možné vůbec spolehlivě zjistit totožnost zachycených migrantů, což je klíčový údaj pro všechny další kroky. Postup správního řízení s migranty zachycenými bez potřebných dokladů je zdlouhavý a nákladný a velká část jeho etap je nesmyslná. Policisté se jimi řídí věduce, že jsou pod přísnou formalistickou kontrolou. Pro

¹⁰ Oblíbená je sociální síť Telegram, která má vlastnosti dobře využitelné k těmto účelům. Kurdský migrant poskytl autorům stati adresu skupiny s názvem shebahti.pas.id, kde byly fotografie stovek osobních dokladů občanů Evropské unie, pasů a osobních průkazů, s největší pravděpodobností kradených. Zájemce si z nich mohl vybrat, optimálně takový průkaz, kde se jeho podoba přibližně shodovala s původním majitelem, aby nebylo nutné měnit fotografii. Obrat byl zřejmě velký, nabídka se průběžně měnila. Zákazník přes Telegram kontaktoval správce této skupiny a domluvil si s ním schůzku. V případě tohoto Kurda to bylo v Aténách kolem parku Victoria, kde se podle respondentů, kteří tranzitovali přes Řecko, soustřeďuje podnikání profesionálních převaděčů. Operovali však údajně i v Istanbulu. Tam pak došlo k příslušným transakcím. Správce skupiny shebahti.pas.id, který může na síti Telegram regulovat přístupy, po několika návštěvách z neznámého českého čísla, které ho nekontaktovalo s poptávkou, badatele zablokoval.

¹¹ Běžným omylem odpůrců migrace je řečnická otázka, odkud dokážou bědní občané chudých rozvojových zemí sehnat částky v řádu tisíců až desetitisíců dolarů, aby dojezili až do Evropy. To pramení z představy projektující chybně vlastní civilizační zkušenosti, že migranti musejí již na počátku zaplatit celou sumu převaděčům v jakési době cestovní kanceláře. Tak se ve skutečnosti dostává do cíle jen mizivé procento migrantů. Často na některé etapě cesty zůstávají měsíce i roky a nějakým, často nelegálním způsobem pracují, aby se uživilí a našetřili na další etapu. Častěji jim však v takové situaci přispívají příbuzní. Jeden z autorů stati měl pochybnou cest uvíznout v široké síti přispěvatelů do outsourcingu rodiny, jejíž člen takto uvízl v Libyi. Na cestu ze Súdánu se vydal na dluh. Převaděči skupinu jemu podobných mladíků převezla na odlehlé místo v Libyi, aniž by jim museli zaplatit předem. Tam je potom nechali zavolat domů s tím, že jim nedávají dost jídla a hrozí jim násilím, pokud jejich příbuzní nezaplatí reprezentantovi jejich skupiny v Súdánu. Rodinné vazby v těchto případech fungují a hlavními přispěvateli jsou příbuzní žijící na Západě.

samotné migranty jsou tyto postupy stresující, protože jsou nastavené tak, aby vyhověly právním předpisům, pro ně jsou však naprosto nesrozumitelné. Mnoho kroků přitom má za cíl ochranu jejich práv, jsou však zjevně vytvářeny bez znalosti praxe, takže jen přispívají k diskomfortu a zmatku migrantů.

V případě, že by se Česká republika stala frekventovanější tranzitní migrační trasou, či teoreticky dokonce cílovou zemí, současný systém by nepochybně zkolaboval.